

Historické zahrady na olomouckých hradbách

Součástí jedinečných architektonických památek historického jádra Olomouce představuje i soubor specifických uměleckých děl v oblasti zahradní architektury, významné sídelní zeleně. Vedle veřejně přístupné chráněné trojice kosterních, přírodně krajinářských, městských parků se zde nachází i řada cenných soukromých či vyhrazených objektů historické zeleně. V atraktivním prostředí starobylého města – v jeho jádrové části Olomouce, jenž je od středověku i významným centrem vzdělanosti a kultury, lze tak znovuobjevit i soubor historických hradebních zahrad v majetku Univerzity Palackého – druhé nejstarší univerzity v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Historické zahrady UPOL se nacházejí na Petrském návrší v severovýchodní části městské památkové rezervace, kde je od Bezručových sadů odděluje pás původních hradeb, na nichž se rozkládají v navazujících terasách. Jednotlivé univerzitní zahrady, i v historii neveřejné, se rozkládají za budovou dnešního Rektorátu UP a objekty Filozofické fakulty UP na ulici Křížkovského 8 až 12. Městské hrady je tak přirozeně rámuje z jižní strany, přičemž právě jejich genius loci a jedinečná poloha zahrad na hradbách umocňují jejich celkový význam i charakter budoucí obnovy a náplně.

Historie zahrad v koruně olomouckých hradeb prokazatelně sahá minimálně do 1. poloviny 18. století, kdy to písemně dokládá např. publikovaný popis jejich studen. Stavebně historický průzkum dotčených budov tak obsahuje i mnohá nezbytná data a souvislosti k vlastním zahradám (i dvorním traktům, nyní sadovnický upraveným). Zadní trakt těchto budov tu zároveň vytváří souvislé severní ohraničení celého komplexu těchto historických zahrad a zároveň ze svých oken umožňuje trvalý výjimečný pohled do zahrad, lemovaný porosty městských Bezručových sadů obepínajících patu hradeb .

Autorská aktuální fotodokumentace předmětného komplexu historických zahrad UP v Olomouci v městské památkové rezervaci (včetně navazujícího prostoru) z března až července 2008, pořízená při opakovaném terénním průzkumu

(Zpracováno mj. s pomocí publikovaných informací PhDr. Renáty Fífkové v Žurnálu UP)

☀ Křížkovského ulice č. 8 – rektorátní, původní proboštská, zahrada (na parcele č.31)

Zahradní prostor za budovou dnešního Rektorátu UP, původně rezidence proboštů olomoucké kapituly, představoval v 1. polovině 18. století reprezentativní soukromou zahradu preláta – za barokní podobou rezidence probošta Františka Ferdinanda hraběte Oedta, jež lemuje podélnou severní stěnu této zahrady. Její západní stranu tvoří v současnosti terasa s pozdně barokním čtyřstupňovým schodištěm, navazujícím na její podélnou osu. Nejnižší stupeň schodiště je ukončen kamennými volutami. Opěrná zídka centrálního schodiště, původně pískovcová, později však nevhodně „vyspravovaná“ betonem, je zdobená dvojicí pískovcových piniových šišek a třemi zahradními vázami (viz snímek 1).

V šedesátých letech 20. století, v době největšího boomu olomouckého výstavnictví, byla tato původní proboštská zahrada – spolu s formální zahradou za dnešní budovou FF UP na Křížkovského 10 – využívána pro externí komorní expozice mezinárodních zahradnických výstav: jako nejcennější galerie pod širým nebem. Bohužel kvůli těmto výstavám došlo i k poškození původních architektonických prvků – např. zavedením osvětlení, kdy k umístění kovových stojanů, „posloužily“ barokní piniové šišky na zídce schodiště. Ve 2. polovině 80. let byly zahrady na Křížkovského 8 a 10 zrekonstruovány podle návrhu brněnského architekta Ing. J. Šubra. Obnovu tehdy realizovala výstavnická organizace Flora Olomouc. Z této doby tak pocházejí např. tvarované ornamenty ze zimostrázu kolem studny i volně v centrální trávnickové ploše. Při této rekonstrukci byly v obou zahradách terasy nad schodišti zadlážděny a úzké cesty vysypány štěrkem. Zároveň byly vysazeny všechny buxusy do nízkých živých tvarovaných plůtků (viz snímek 3). Při patě jižního průčelí rektorátu, jež tvoří vysokou severní hranici této zahrady, tehdy také vznikly v pravidelně se opakujících půlkruzích záhonky ve tvaru kruhové úseče s osazenými trelážemi pro popínavé rostliny. Při opravě fasády rektorátní budovy počátkem 90. let však byly treláže i s rostlinami bez náhrady odstraněny. V současnosti to „pamatuje“ již jen statná Hedera pnoucí po jižním sevřeném nároží budov (na parcele č. 31).

Reprezentativní funkci zahrady zde v 20. století doplnilo i její využití jako letní učebny. V současnosti je z celého souboru vyhrazených univerzitních zahrad je tato zahrada nejvíce využívána, a to i pro svou nejsnazší přístupnost. Klidný komorní zahradní prostor s reprezentativní funkcí a rekreačním potenciálem zde podporuje duchovní a meditační rozměr zahrady, jež slouží i jako prostor širší komunikace.

☀ Křížkovského ulice č. 10 – klasicistní zahrada (na parcele č. 30),
původně prostor středověkého kláštera

V místech dnešní budovy FF UP na Křížkovského 10 původně stávaly kostel sv. Petra a středověký klášter, který po přestavbě v letech 1707–1750 sloužil od roku 1787 jako všeobecná nemocnice, porodnice a nalezinec. Na počátku 20. století zde byl přestavbami a dostavbami vybudován areál německých dívčích škol a ženského učitelského ústavu, tzv. Elisabethinum. Za zadním křídlem objektu dnešní FF UP se dnes, na ploše ze souboru historických zahrad UP nejnižšího terasového stupně koruny hradeb, nachází téměř osově souměrná jednoduchá zahrada. Její nejcennější části představují klasicistní památky s výjimečnými prvky drobné zahradní architektury na východní straně. Jedná se o pozoruhodné pískovcové schodiště navazující na podélnou, ve středu jemně lomenou osu této zahrady, které ukončuje balustráda osazená pěti zahradními vázami a které vede na terasu v sousedství tzv. Jakubského výpadu – originálního průchodu do Bezručových sadů. Jižní část opěrné zídky tohoto schodiště, obrácená do Bezručových sadů, je tvořena bosovaným pylonem s polepšeným znakem města Olomouce, užívaným od roku 1758, s písmeny FMT (monogramem císařského páru Františka I. Lotrinského a Marie Terezie). Pod severní částí schodiště se nachází půlkruhový bazének, do něhož tryskala voda z úst maskarona vytesaného do opěrné zídky. Bohužel současný stav i těchto architektonických památek vyžaduje nezbytnou odbornou rekonstrukci (např. i vzhledem ke staticky narušenému schodišti).

☀ Křížkovského ulice č. 12 – zahrada (na parcele č.29/1), původně kanovnické rezidence

Za zadním traktem dnešní budovy FF UP na Křížkovského 12 se na městských středověkých hradbách rozkládá další zahrada, dlouhodobě málo udržovaná a nepřístupná. (Její podoba byla bohužel ovlivněna i využitím souvisejícího objektu v době komunistického režimu jako sídlo Ústavu marxismu-leninismu UP.) I dnes však lze v této historické zahradě objevit stopy původní kompozice a cenné architektonické prvky – na jižní průčelí kanovnické rezidence (osově na vchod) navazuje terasa s klasicistními kamennými vázami na kamenných pilířích, bohužel novodobě doplněná kovovým, bíle natřeným plůtkem. Pozdně barokní úpravu této zahrady zde připomíná dochovaná pískovcová zahradní váza, zdobená květinovými girlandami.

☀ Křížkovského ulice č. 14 – zahrada (na parcele č.28), původně kanovnické rezidence

Za dnešní budovou FF UP na Křížkovského 14 uzavírá zahradní prostor na městských středověkých hradbách další dlouhodobě neudržovaná zahrada, (vyhrazeně přístupná krátce v devadesátých letech 20. stol.). Značně poškozené technické prvky zahrady a alarmující aktuální neutěšený stav již téměř nemožňují řádné užití objektů zahrad za rezidencemi s parcelními čísly 207 a 206. Jejich prostor ovlivnila koncem 19. století i adaptace obou budov na byty. Z této doby „zneužívání“ zahrady zde zůstává např. nekvalitní torzo „technického zázemí“ u dělicí parcelní příčky. Historický odkaz a dochovanou středověkou stopu zahradě zanechává prostor studny.